

А. М. Пугач,

к. т. н., доцент кафедри сільськогосподарських машин

Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

СУЧАСНИЙ СТАН НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

A. M. Pugach,

Candidate of Technical Sciences, reader, reader Dept. of agricultural machinery,

Dnepropetrovsk State Agrarian University of Economics

CURRENT STATE OF SCIENTIFIC STATE REGULATION OF DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL RESOURCE POTENTIAL OF UKRAINE

Наведено характеристику науковому забезпеченню державного регулювання розвитку аграрного ресурсного потенціалу. Визначено зміст завдань державного регулювання розвитку аграрного ресурсного потенціалу. Розглянуто розвиток аграрного ресурсного потенціалу на регіональному рівні. Надано характеристику вимогам системного підходу стосовно державного регулювання розвитку аграрного ресурсного потенціалу мають наступну. Визначено науково-дослідні установи, які сьогодні діють при структурних підрозділах Міністерства аграрної політики та продовольства України. Розглянуто сучасний стан наукового забезпечення державного регулювання розвитку аграрного ресурсного потенціалу України.

The characteristic of scientific support of state regulation of the agricultural resource potential. The content of the tasks of state regulation of the agricultural resource potential. We consider the development of agricultural resource

potential at the regional level. Described a systematic approach with respect to the requirements of state regulation of the agricultural resource potential are the following. The scientific research institutions, which are now operating in the structural units of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. The current state of scientific support of state regulation of the agricultural resource potential of Ukraine.

Ключові слова: *Ресурси, аграрна сфера, аграрний сектор, ресурсний потенціал, державне регулювання, наука, наукове забезпечення, аграрний ресурсний потенціал, сільське господарство.*

Keywords: *Resources agrarian sphere, agriculture, resource potential, government regulation, science, scientific support, the agricultural resource potential of agriculture.*

I. Вступ

Рівень розвитку аграрного ресурсного потенціалу визначає рівень економічної безпеки. На початку 1980-х рр. у виробничий та науковий обіг було введено поняття АПК, що є сукупністю галузей національного господарства, які зайняті виробництвом продукції, збереженням, переробкою, а також доведенням її до споживача.

При розгляді сільського господарства у комплексі з суміжними галузями, не можна не відзначити, що крім зацікавленості держави у забезпеченні нормального (оптимального) розвитку аграрного ресурсного потенціалу, є і визначена доцільність існування сільського господарства – кожне робоче місце, яке створене в сільському господарстві, завжди обумовлює створення ще декількох робочих місць у суміжних галузях, а будь-які структурні зрушення в аграрному секторі неминуче спричиняють відповідні зміни в інших галузях, від машинобудування до ринкової торгівлі.

II. Постановка завдання

Конкурентоспроможність аграрної продукції та аграрного виробництва великою мірою залежить від того, наскільки є комфортними умови праці, а також від того, на якому рівні зберігаються, підтримуються, а також нормуються вимоги екологічної безпеки господарської діяльності у складних природних та кліматичних умовах, наскільки раціонально та ефективно використовуються ресурси сільськогосподарського призначення. Все це залежить від використання технічних засобів та технологій, організаційних способів, а також методів ведення аграрного виробництва усіх рівнів, в кожному підприємстві тощо.

Сталий розвиток аграрного виробництва, на наш погляд, створює передумови для належного самозабезпечення всіх регіонів основними продуктами харчування. Саме тому треба у кожному створити розгалужену інфраструктуру переробки, зберігання та реалізації аграрної продукції з використанням новітніх інноваційних досягнень, екологічно безпечних та ресурсоощадних технологій та видів технічних засобів, а також дослідити перспективні інвестиційні напрями розвитку аграрного сектору. Тому, в роботі ставиться завдання розглянути сучасний стан наукового забезпечення державного регулювання розвитку аграрного ресурсного потенціалу України.

III. Результати

Наукове забезпечення державного регулювання розвитку аграрного ресурсного потенціалу України вимагає застосування системного і комплексного підходів при вирішенні сучасних проблем. Об'єкт регулювання треба розглядати як єдине ціле, і в межах цього цілого одночасно та комплексно оцінюється ступінь впливу всіх чинників на кінцеві результати об'єкту регулювання. Відповідно до масштабу та характеру цього впливу повинні розроблятися заходи соціального, економічного, технічного, організаційного, управлінського і законодавчо-нормативного характеру для зміни впливу чинника за необхідним напрямом.

Повчальним уроком не комплексного та безсистемного вирішення соціальних та економічних проблем є період перебудови (1985-1991 рр.) та проведення економічної реформи в Україні з 1991 р. Про відсутність наукового забезпечення державного регулювання в період перебудови свідчили наявні суттєві недоліки командно-адміністративної системи, основними з них є:

- планування від досягнутого рівня виробництва, а не від потреб населення;
- зневага об'єктивними економічними законами;
- панувала ситуація, де існував вал в грошовому виразі, а не в потребах населення в натуральній формі: чим дорожчою була продукція, тим краще виконувався план, і більшими були премії. Дорожнеча товару досягалася різними шляхами (наприклад, використовувалося більше металу, трудових ресурсів, електроенергії, тощо);
- суб'єктивна система всіх економічних показників, що використовуються для оцінки діяльності галузевих та територіальних ланок національного господарства об'єктів економіки, а також окремих працівників: ця система не стимулювала системного впровадження нових більш ефективних технологій [1, с. 194].

Реформа, яка проводилася в Україні ґрунтувалася, перш за все, на зарубіжному досвіді без належного урахування реальної української дійсності, особливо на підприємствах міст та в сільській місцевості.

В результаті некерованої з боку держави та стихійної реалізації соціально-економічних процесів у суспільстві була одержана значна розбіжність розподілу рівня доходів між людьми.

Нерівність в рівнях доходів людей є природним явищем, але ж трагедія України в останні роки полягає у тому, що високі доходи меншості населення було одержано не у сфері матеріального виробництва, а в основному за рахунок спекулятивного прибутку в банківській сфері, «загарбницькій» приватизації, а також через тимчасово окуповану територію Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та через проведення антитерористичної операції. У такій ситуації єдиним виходом є наукова розробка стабільної державної зовнішньої та внутрішньої програми на основі використання об'єктивних законів економіки, психології, політології, соціології, та інших наук, тобто на основі всебічних та глибоких наукових досліджень колективами професіоналів.

Має бути сформоване наукове підґрунття рішень, які приймаються органами державної влади. При поточному і перспективному регулюванні органам державної влади в аграрній сфері доводиться вирішувати складні задачі при належній взаємодії з сусідніми ланками. Не виникає взагалі сумніву в тому, що такі задачі раціональним чином треба вирішувати на науковій основі, але для цього потрібним є наукове забезпечення реалізації та підготовки рішень.

Перш ніж визначати вимоги до змісту наукового забезпечення державного регулювання розвитку аграрного ресурсного потенціалу необхідно визначитися із поняттям «зміст наукового забезпечення державного регулювання».

У загальноприйнятому значенні регулювання включає цілеспрямовану сумісну дію групи людей для реалізації певної мети. Але стосовно державного регулювання розвитку аграрного ресурсного потенціалу, наприклад, на рівні області і сільського району виникає невизначеність в змісті регулювання [1].

Під науковим забезпеченням державного регулювання розвитку аграрного ресурсного потенціалу треба розуміти систему взаємопов'язаних методів та ідей, призначених для підготовки і реалізації державних рішень на науковій основі. Методологія обґрунтування наукового забезпечення державного

регулювання розвитку аграрного ресурсного потенціалу передбачає узагальнення та вдосконалення вказаних методів та ідей для їх практичного використання в процесі вирішення державних задач регулювання, зокрема: узагальнення обсягу та змісту функцій, які підлягають виконанню; здійснення аналізу існуючого аграрного ресурсного потенціалу; оцінка та визначення можливих та пріоритетних заходів; розробка необхідних документів з регулювання, планування, а також контролю; визначення всіх можливих заходів з метою виявлення невідповідності; встановлення з числа можливих пріоритетних напрямів, які можна реалізувати відповідно до існуючих ресурсних обмежень; розробка програмних та організаційно-методичних рекомендацій з порядку реалізації визначених пріоритетних заходів у встановлені строки тощо.

Одним з важливих принципових положень державного регулювання є визначення того стану, до якого повинен наблизитися існуючий аграрний ресурсний потенціал (наприклад, у межах країни, області, сільського району), а також необхідних для цього заходів та напрямів. При цьому стабільний стан аграрного сектору є таким його станом, коли кінцеві результати процесів функціонування аграрного сектору відповідають заданому або необхідному рівню.

Зміна кінцевих результатів аграрного сектору під впливом різних чинників може бути різною. Вплив одних чинників призводить до позитивних результатів, інших – до негативних. Тому для приведення аграрного сектору до стабільного стану треба розробляти, та реалізовувати відповідні заходи. Таким чином, маємо своєрідний комплекс «чинники-заходи», що змінюється за рівнями ієрархії в аграрному секторі в галузевому і територіальному розрізах.

Зі змісту завдань державного регулювання розвитку аграрного ресурсного потенціалу треба зробити висновок про необхідність розвитку сучасного науково-методичного апарату для наукового забезпечення, особливо в частині вимог до дослідження аграрного сектору.

Визначення змісту і обсягу функцій, що мають виконуватися аграрним сектором на різних рівнях ієрархії, є найважливішим початковим етапом обґрунтування у зв'язку з тим, що від змісту і обсягу функцій безпосередньо залежить структура аграрного сектору, його характеристика і показники, а також розподіл коштів, які виділяються на розвиток аграрного сектору. В процесі обґрунтування системи, зміст функцій виражається у вигляді певного переліку потрібної продукції, а також переліку необхідних видів послуг. Обсяг функцій є рівний потрібному або можливому кількості одиниць продукції по кожній номенклатурі, а також кожному виду послуг. Обсяг та зміст функцій задається для певного періоду часу (місяць, квартал, рік, п'ятирічка тощо).

Інвестиційна привабливість українського аграрного сектору є пріоритетним завданням у міжнародному напрямі діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України значно важливим для збільшення рівня капіталовкладень до аграрної галузі.

Такі відомі компанії як Nestle, Danone, DuPontPioneer, Cargill, Bunge, Monsanto, JohnDeere, AGCO вже встигли переконатися у хороших перспективах українського аграрного сектора та готові продовжувати свою роботу на території нашої держави. До 2020 року планується збільшити виробництво зернових в Україні до 100 млн. тонн та подвоїти їх експорт. А також – збільшити виробництво продукції з високою часткою доданої вартості у три рази, а також, залучити іноземні інвестиції до аграрного сектору в розмірі понад 8 млрд. доларів США [2].

Принциповою вимогою до науково обґрунтованого вирішення завдань аналізу і синтезу розвитку аграрного ресурсного потенціалу є отримання раціональних значень характеристик і показників розвитку аграрного сектору та обґрунтування найефективніших і економічних шляхів зближення значень характеристик аграрного сектору.

Розвиток аграрного ресурсного потенціалу на регіональному рівні характеризується складною структурою і великою фізичною різноманітністю входних до неї елементів. Науково-методичний апарат обґрунтування раціонального розвитку аграрного сектору в цілях урахування цієї різноманітності ґрунтується на загальних методологічних засадах. Тому, для державного регулювання розвитку аграрного ресурсного потенціалу доцільно використовувати ряд основоположних принципів і системний підхід.

Вимоги системного підходу стосовно державного регулювання розвитку аграрного ресурсного потенціалу мають наступну характеристику.

1. Аграрний ресурсний потенціал як об'єкт регулювання необхідно розглядатися як єдине ціле відносно зовнішніх і внутрішніх умов. При обґрунтуванні наукових засад регулювання аграрного сектору повинні враховуватися зовнішні умови, до яких відноситься вплив чинників на аграрний сектор.

2. При обґрунтуванні системи наукового забезпечення розвитку аграрного ресурсного потенціалу необхідно виходити з ієрархічної структури. Ієрархічність структури є об'єктивною властивістю і має враховуватися при одночасному визначенні раціональних значень характеристик і показників аграрного сектору за рівнями ієрархії.

3. У науково обґрунтованій системі регулювання значення характеристик і показників аграрного сектору в цілому і його сфер мають визначатися в результаті вирішення загальної для аграрного сектору задачі оптимізації, виходячи із заданих функцій та умов їх виконання.

4. Ієрархічність структури задачі оптимізації зумовлює обов'язкове однакове урахування взаємних зв'язків «по вертикалі» і «по горизонталі» на всіх рівнях ієрархії. Це повинне забезпечуватися відповідною процедурою визначення раціональних значень характеристик і показників системи.

5. Системі регулювання та її елементам властива зміна у просторі та часі, що об'єктивно виражається у формі процесів. При цьому самі процеси та їх окремі етапи (операції) знаходяться в ієрархічному підпорядкуванні. Це дає змогу і обумовлює розгляд на кожному рівні ієрархії основних процесів і процесів їх забезпечення і обслуговування. Тут слід підкреслити, що реалізація заходів забезпечує відновлення протікання процесів.

6. Будь-які системи є відносно локальними і мають обмеження. При визначенні раціональних значень характеристик і показників повинні також враховуватися додаткові вимоги до складових частин і елементів аграрного сектору. Розробка цих вимог має здійснюватися з урахуванням тенденцій зміни чинників, а також досягнень у сфері державного регулювання, економіки, науки і техніки, що сприяють створенню і реалізації ефективних заходів.

Вказані принципи повинні враховуватися при розробці єдиної кризової системи вимог за рівнями ієрархії. Разом з вказаним, розробляються вимоги до обслуговуючого персоналу, засобів і процесів, що пов'язані з роботами. Початковою основою при виробленні вимог є результати впливу чинників, зміст і обсяг робіт по зміні цього впливу.

При розробці програмних пропозицій перш за все наголошується на необхідності головної наукової організації. Ця організація разом з організаціями-співвиконавцями повинна забезпечити методологічну єдність, єдність методологічних положень за визначенням ефективності заходів і витрат на їх реалізацію, однакову початкову інформацію і єдині форми програмних документів. Треба зазначити, що сьогодні при структурних підрозділах Міністерства аграрної політики та продовольства України діють науково-дослідні установи, а саме:

1) при Департаменті науково-освітнього забезпечення АПВ та розвитку сільських територій:

- Державне підприємство «Український державний конструкторсько-технологічний інститут транспорту АПК» (УДКТАгротранс);

- Державне підприємство «Первомайський державний науково-інженерний центр з проблем енергетика ресурсозбереження»;

- Український науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу (НДІ «Украгропромпродуктивність»);

2) при Департаменті інженерно-технічного забезпечення:

- Державна наукова установа «Український науково-дослідний інститут прогнозування та випробування техніки і технологій для сільськогосподарського виробництва імені Леоніда Погорілого»;

3) при Департаменті землеробства:

- Державна установа «Інститут охорони ґрунтів України»;
  - ДП «Український інститут сільськогосподарських аерофотогеодезичних вишукувань»;
  - Державне підприємство «Науково-дослідний центр рідких мінеральних добрив»;
  - Державна наукова установа «Південний науково-технологічний центр по апробації та впровадженню нової техніки і технологій»;
- 4) при Департаменті продовольства:
- Український науково-дослідний інститут цукрової промисловості (УкрНДЦП);
  - ДНУ «Український науково-дослідний інститут спирту і біотехнології продовольчих продуктів»;
  - Український науково-дослідний інститут соляної промисловості;
  - ДНТУ «Український державний проектно-вишукувальний інститут «Укрцукпроект»;
- 5) проектна, наукова-технічна діяльність:
- ДП ПКП «Львівхарчпроект»;
  - Державне підприємство Український державний інститут по проектуванню підприємств харчової промисловості ДП «Укрдіпрохарчпром» [2].

Також, при Міністерстві аграрної політики та продовольства України діє науково-експертна рада, яка є дорадчим консультативно-експертним органом Міністерства і призначена для розгляду наукових рекомендацій та інших пропозицій щодо розвитку головних напрямів науки і техніки у сфері агропромислового комплексу, а також обговорення найважливіших програм в аграрній галузі.

IV. Висновки

Отже, на сьогодні в Україні склалася досить суперечна і тривожна ситуація. Діє розгалужена мережа наукових організацій різних типів, діяльність яких спрямована на забезпечення належного інноваційного розвитку всіх сфер національної економіки. Збільшується кількість організацій, які виконують науково-технічні та наукові роботи за всіма секторами науки, крім заводського. З кожним роком зростає кількість закладів, в яких є аспірантура, збільшується кількість докторантів та аспірантів. Однак відсутнім є належний результат. Через відсутність коштів у наукових організаціях погіршується матеріально-технічна база, старіє морально наукове обладнання та устаткування. В установах, організаціях, та на підприємствах, що здійснюють розробку та дослідження й, зменшується кількість фахівців, зайнятих науковою та науково-технічною роботою.

Аналіз показав, що існує колосальний розрив між наукою, яка пропонує інновації, а також безпосереднім виробництвом, що споживає інновації у виді нових технологій та техніки. Від наукових досліджень рідше переходять до стадії дослідно-конструкторських розробок, яка формує структуру пропозиції інновацій, де домінують незакінчені розробки. Для належного досягнення рівня конкурентоспроможності продукції аграрного сектору на внутрішньому, а також світовому ринку дуже актуальною є проблема впровадження в аграрному секторі інноваційних напрямів розвитку, вирішення якої забезпечуватиметься на основі створення спеціальних інноваційних структур, основним завданням яких є розвиток інновацій, їх подальше поширення, а також впровадження у виробництво.

Література.

1. Ільчук О.М. Наукові засади державного регулювання аграрної сфери в умовах підвищених ризиків / О.М. Ільчук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. - 2013. - Вип. 181(4). - С. 193-199.

2. Офіційний веб-сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України – Режим доступу: <http://minagro.gov>.

References.

1. Ilchuk, O.M. (2013) “Scientific bases of state regulation of the agrarian sector in the conditions of high risks”, *Naukoviy visnik Natsionalnogo universitetu bioresursiv i prirodo koristuvannya Ukrayini. Ser. :Ekonomika, agrarniy menedzhment, biznes*, vol. 181(4), pp. 193-199.

2. The official site of Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, available at: <http://naas.gov.ua> (Accessed 25 September 2013).